

ABSTRACT

The relationship between health literacy of primiparous pregnant mothers and prenatal care in health centers in Mashhad

Ashraf Dehghani¹, Zohre GozidehKar², Fatemeh Barkhi¹, Leila Sovezy¹, Zakieh AhmadiAzghandi¹, Nooshin Peyman^{3*}

1. School of Health, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

2. Birjand University of Medical Sciences. Birjand, Iran

3. Social Determinants of Health Research Center, School of Health, Mashhad University of Medical Science, Mashhad, Iran

Received: 5 December 2025

Accepted for publication: 19 September 2025

[EPub a head of print-25 April 2026]

Payesh: 2026; 25(3): 411- 418

Objective (s): Health literacy refers to an individual's ability to access, understand, and apply health-related information in order to make informed decisions. Among primiparous women, adequate health literacy plays a vital role in ensuring timely prenatal care, maintaining maternal well-being during pregnancy, and achieving favorable outcomes. This study aimed to examine the association between maternal health literacy and prenatal care utilization among pregnant women attending health centers in Mashhad, Iran.

Methods: A cross-sectional descriptive-analytical study was conducted on 218 primiparous pregnant women who visited health centers for routine prenatal services in 1402, using a stratified sampling method from 2 districts of Mashhad using a health literacy questionnaire. The data were analyzed using SPSS version 27 software and Mann-Whitney U, Kruscal-Wallis, and linear regression tests .

Results: The average age of the participants was 25.40 with a minimum age of 16 years and a maximum of 45 years. The average health literacy of the study subjects was 82.46 out of 100. 4 people (1.8%) had insufficient health literacy, 46 people (21.1%) had borderline health literacy, and 164 people (75.2%) had adequate health literacy. Health literacy had statistically a significant association with age, education, information about vaccination during pregnancy, information about risk symptoms during pregnancy, visiting health centers, and taking action to eliminate risk symptoms during pregnancy ($P < 0.05$).

Conclusion: The findings showed that nearly one-fourth of primiparous pregnant women had inadequate or borderline health literacy. Considering the mother's role in family health and child development, this may signal concern for public health authorities. Since limited health literacy hinders understanding of medical advice, empowering mothers across age groups is essential. Educational interventions using diverse tools are recommended.

Keywords: health literacy, primiparous women, prenatal care

* Corresponding author: School of Health, Mashhad University of Medical Science, Mashhad, Iran
E-mail: peymann@mums.ac.ir

ارتباط بین سواد سلامت مادران باردار نخست‌زا با مراقبت‌های دوران بارداری در مراکز بهداشت شهر مشهد

اشرف دهقانی^۱، زهره گزیده کار^۲، فاطمه برخی^۱، لیلیا سویزی^۱، زکیه احمدی ازغندی^۱، نوشین پیمان^{۳*}

۱. دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

۲. دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، بیرجند، ایران

۳. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۲۸

[نشر الکترونیک پیش از انتشار - ۵ اردیبهشت ۱۴۰۵]

نشریه پایش: ۴۱۸ - ۴۱۱ (۳): ۲۵: ۱۴۰۵

چکیده

مقدمه: سواد سلامت توانایی یک فرد در جستجو و کاربرد اطلاعات سلامت به منظور تصمیم‌گیری مربوط به سلامتی اشاره دارد. سواد سلامت مادران نخست‌زا عامل کلیدی در تضمین انجام مراقبت‌های پیش از تولد، سلامتی دوران بارداری و پیامدهای موفقیت آمیز این دوران است. لذا مطالعه حاضر با هدف بررسی ارتباط سواد سلامت مادران باردار با مراقبت‌های دوران بارداری در مراکز بهداشت شهر مشهد انجام شد.

مواد و روش کار: در این مطالعه مقطعی توصیفی-تحلیلی، ۲۱۸ نفر از زنان باردار نخست‌زای مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر مشهد در سال ۱۴۰۲، که برای دریافت خدمات معمول دوران بارداری مراجعه کرده بودند، به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای از دو منطقه انتخاب شدند و با استفاده از پرسشنامه سواد سلامت مورد سنجش قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۷ و آزمون‌های آماری یومن ویتنی و کروسکال والیس و رگرسیون خطی تحلیل شدند.

یافته‌ها: میانگین سنی شرکت کنندگان ۲۵/۴۰ با حداقل سن ۱۶ سال و حداکثر ۴۵ سال بود. میانگین سواد سلامت افراد مورد مطالعه ۸۲/۴۶ از ۱۰۰ بود. ۴ نفر (۱/۸ درصد) دارای سواد سلامت ناکافی، ۴۶ نفر (۲۱/۱ درصد) از سواد سلامت مرزی و ۱۶۴ نفر (۷۵/۲ درصد) از سواد سلامت کافی برخوردار بودند. سواد سلامت با سن، تحصیلات، اطلاعات در خصوص واکسیناسیون دوران بارداری، اطلاعات در خصوص علائم خطر دوران بارداری، مراجعه به مراکز بهداشتی درمانی و اقدام برای رفع علائم خطر دوران بارداری ($P < 0/05$) ارتباط معنادار آماری داشت.

نتیجه گیری: نتایج مطالعه حاضر نشان داد که تقریباً یک چهارم مادران باردار نخست‌زا سطح سواد سلامت ناکافی یا مرزی داشتند که با توجه به نقش مادر در خانواده و سلامت کودکان این موضوع می‌تواند زنگ خطری برای مسئولین حوزه سلامت باشد. از آنجا که سواد سلامت ناکافی مانع از درک صحیح توصیه‌های بهداشتی می‌شود، افزایش توانمندسازی مادران در گروه‌های سنی مختلف با استفاده از ابزارهای آموزشی متناسب پیشنهاد می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: سواد سلامت، زنان نخست‌زا، مراقبت بارداری

کد اخلاق: IR.MUMS.FHMPM.REC.1402.164

* نویسنده پاسخگو: مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، دانشکده بهداشت، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت
E-mail: peymann@mums.ac.ir

مقدمه

سواد سلامت به مهارت‌های شناختی-اجتماعی اطلاق می‌شود که تعیین‌کننده انگیزه و قابلیت افراد در دستیابی، درک و بکارگیری اطلاعات سلامت است و منجر به حفظ و ارتقای سلامت آنان می‌شود. بر این اساس سازمان سلامت جهان، سواد سلامت را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل موثر در سلامت جامعه معرفی نموده است [۱]. سطوح پایین‌تر سواد سلامت اغلب با درک محدود عوامل خطر، خودمدیریتی ضعیف در بیماری‌های مزمن [۲] و پایبندی کمتر به درمان تجویز شده [۳] مرتبط است. بسیاری از نتایج ناخوشایند مرتبط با سلامتی، در نتیجه سواد سلامت ناکافی می‌باشد، به گونه‌ای که سواد سلامت ناکافی پیش‌بینی‌کننده رفتارهای بهداشتی ضعیف‌تر، میزان بستری بیش‌تر و وضعیت سلامت ضعیف‌تر است [۴].

سواد سلامت در مادران باردار اهمیت بسیاری در مخاطرات قبل از تولد نوزاد در مادران باردار دارد و درک مادران از خطرات دوران بارداری بر میزان پیروی از توصیه‌های بهداشتی دوران بارداری نیز تاثیر می‌گذارد [۵]. در واقع، سواد سلامت مادران باردار دانش، انگیزه و مهارت‌های کافی برای دسترسی، درک، ارزیابی و بکارگیری اطلاعات بهداشتی را برای تصمیم‌گیری درست در خصوص سلامت در اختیار آنان قرار می‌دهد و خطر پیامدهای نامطلوب بارداری را کاهش می‌دهد [۶]. به گونه‌ای که آگاهی و مهارت اجتماعی خاص جهت تشخیص نشانه‌های خطر دوران بارداری، شیوه زندگی سالم و تغذیه مناسب در دوران بارداری بر نتیجه بارداری از طریق بهبود کیفیت مراقبت‌های بهداشتی دوران بارداری تاثیر می‌گذارد، و مادرانی که سطح سواد سلامت بالاتری دارند، نوزادان کم‌وزن، تولد زودرس و مرگ نوزادی کمتری دارند [۷]. از سوی دیگر مادران با سواد پایین‌تر بیشتر در یادگیری اطلاعات جدید دچار مشکل می‌شوند؛ و این موضوع بر سلامت مادر و کودک تاثیر مستقیم می‌گذارد [۸]. مرکز کنترل و پیشگیری از بیماری‌های آمریکا، بهبود آگاهی، نگرش و رفتار زنان در خصوص لزوم مراقبت‌های بارداری به موقع را جزء اهداف چهارگانه بهبود نتایج زایمان و تولد ایمن اعلام می‌کند و همچنین این مراقبت‌ها را برای به حداقل رساندن مشکلات سلامتی مادران و فرزندان آینده ضروری می‌داند [۹]. نتایج یک مطالعه کیفی در غنا نشان می‌دهد که زنان باردار حتی اگر در طول دوران بارداری، اطلاعات لازم و کلیدی را دریافت کنند، اما سواد سلامت محدود داشته باشند توانایی تفسیر و استفاده درست

از اطلاعات را ندارند [۱۰]. نتایج مطالعه‌ای در افغانستان سطح سواد سلامت مادران باردار را ۳۷/۱ درصد برآورد کردند که نشان از سطح سواد سلامت ناکافی در این کشور را دارد [۱۱].

مطالعات در ایران نتایج متغیری را نشان می‌دهند؛ بر اساس برخی مطالعات ۵۱ درصد از زنان باردار از سواد ناکافی و ۲۴ درصد از سواد سلامت کافی [۱۲] و بر اساس مطالعات دیگر ۵۸/۹ درصد از زنان باردار از سواد سلامت کافی برخوردار بودند [۱۳]. همچنین نتایج مطالعات در یزد و بندرعباس نشان دادند که بسیاری از زنان باردار سطح سواد سلامت مطلوبی ندارند و سطح سواد سلامت مادران باردار را به ترتیب ۵۱/۶ و ۴۸ برآورد کرده‌اند [۱۴، ۱۵].

با توجه به نقش موثر سواد سلامت مادران در ارتقای سلامت کودکان و خانواده، آگاهی از وضعیت سواد سلامت زنان باردار می‌تواند به سیاست‌گذاری در حوزه سلامت زنان و برنامه‌ریزی برای بهبود کیفیت زندگی و ارتقای سلامت کمک کند. از این‌رو، انجام پژوهش در این زمینه اهمیت زیادی دارد. مطالعه حاضر با هدف بررسی ارتباط بین سواد سلامت مادران باردار با مراقبت‌های دوران بارداری در مراکز بهداشت شهر مشهد انجام شده است.

مواد و روش کار

این مطالعه توصیفی _ تحلیلی و به روش مقطعی در سال ۱۴۰۲ بر روی زنان باردار نخست‌زای شهر مشهد که پرونده الکترونیک فعال داشته و برای دریافت خدمات معمول دوران بارداری به مراکز بهداشت مراجعه می‌کردند انجام شد. زنان بارداری که بارداری اول و تک‌قلوبی را تجربه می‌کردند، و بیماری خاص و مزمنی نداشتند و همچنین به لحاظ وضعیت بارداری فاقد شرایط خاصی از قبیل بستن دهانه رحم، خونریزی و سایر شرایط غیر طبیعی و پرخطر مامایی بودند، وارد مطالعه شدند و مادرانی که خود یا همسرانشان دارای تحصیلات در رشته‌های علوم پزشکی بودند و یا افرادی که از خانه‌های بهداشت روستایی برای مراقبت‌های بهداشتی دوران بارداری ارجاع شده بودند از مطالعه خارج گردیدند.

حجم نمونه بر اساس مطالعات مشابه [۱۱] با در نظر گرفتن توان ۰/۸ و خطای ۰/۰۵ به تعداد ۱۷۳ نفر به دست آمد که با احتساب ۲۰ درصد ریزش، حجم نمونه مورد نظر را ۲۱۸ نفر و به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای از بین پنج منطقه بهداشتی شهر مشهد (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰) به طور تصادفی دو منطقه انتخاب و سپس با نمونه‌گیری تصادفی ساده از هر یک از آنها دو مرکز بهداشتی بر اساس معیارهای ورود و خروج از طریق نمونه‌گیری در دسترس

نسخه ۲۷ و آزمون‌های کولموگروف اسپیرونوف و شاپیروویلیک نرمال بودن داده‌ها بررسی شدند در نهایت با توجه به نرمال نبودن نمره سواد سلامت از آزمون‌های ناپارامتریک یومن ویتنی و کروسکال والیس و از رگرسیون خطی چند گانه برای تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

از مجموع ۲۱۸ نفر حجم نمونه، میانگین سنی افراد ۲۵/۴۰ با حداقل سن ۱۶ سال و حداکثر سن ۴۵ سال بود و در ارتباط بین سن با سطح سواد سلامت رابطه آماری معنی‌دار پیدا شد ($P < 0/05$). از نظر سطح تحصیلات بیشترین فراوانی ۱۳۰ نفر (۵۹/۴ درصد) دارای تحصیلات دانشگاهی و ۱۵۴ نفر (۷۲ درصد) خانه‌دار و کمترین فراوانی ۶۰ نفر (۲۸ درصد) شاغل بودند. بیشترین فراوانی درآمد افراد، ۷۵ نفر (۳۴/۴ درصد) مربوط به میزان درآمد ۱۰-۵ میلیون بود (جدول ۱).

میانگین سواد سلامت افراد مورد مطالعه (۹/۹۸) ۸۲/۴۶ با حداقل نمره ۴۱ و حداکثر نمره ۱۰۰ از ۱۰۰ بود. ۴ نفر (۱/۸ درصد) دارای سواد سلامت ناکافی، ۴۶ نفر (۲۱/۱ درصد) از سواد سلامت مرزی و ۱۶۴ نفر (۷۵/۲ درصد) از سواد سلامت کافی برخوردار بودند.

از نظر سوابق بارداری میانگین سن بارداری (۸/۷۲) ۲۴/۱۲ هفته با حداقل سن بارداری ۴ هفته و حداکثر سن بارداری ۴۲ هفته بود ($P > 0/05$). از نظر وضعیت سقط و مرده‌زایی ۱۳ نفر (۶ درصد) سابقه سقط یا مرده‌زایی داشتند و از نظر وضعیت تعداد مراقبت بارداری میانگین تعداد دریافت مراقبت‌های بارداری (۲/۶۴) ۳/۵۹ با حداقل یکبار و حداکثر ۱۵ بار مراقبت بود ($P > 0/05$).

در خصوص زمان شروع مراقبت‌های بارداری اکثریت افراد ۹۶ نفر (۴۲/۲ درصد) پیش از بارداری و ۹۲ نفر (۴۲/۲ درصد) در سه ماهه اول بارداری، مراقبت‌های بارداری خود را شروع کرده بودند و در خصوص مراجعه جهت دریافت مراقبت‌های بارداری ۱۴۶ نفر (۶۷ درصد) در زمان تعیین شده جهت دریافت مراقبت‌ها به پایگاه‌های بهداشتی مراجعه داشته‌اند.

انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه سواد سلامت مادری و نتایج بارداری که پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰/۸۹ در بخش سنجش سواد سلامت و روایی آن بصورت صوری و محتوایی در مطالعه پیمان و همکاران مورد تایید قرار گرفته بود، استفاده شد [۱۶]. از این پرسشنامه که شامل ۲۶ گویه در دو بخش اطلاعات دموگرافیک و بدنه اصلی (شامل گویه‌ها سطح سواد سلامت مادری و مراقبت‌های دوران بارداری) است؛ استفاده شد.

بخش اول پرسشنامه، گویه‌های دموگرافیک است که شامل ۴ گویه: سن، سطح تحصیلات، شغل، میزان درآمد و بخش دوم بدنه اصلی گویه‌ها که خود شامل دو بخش الف: سوابق بارداری ۱۰ گویه در مورد سنجش مراقبت‌های دوران بارداری مثل هفته بارداری، سابقه سقط یا مرده‌زایی، زمان شروع مراقبت‌های بارداری در بارداری فعلی، تعداد مراقبت‌های انجام شده تا زمان پرستگری، انجام مراقبت‌ها در زمان تعیین شده، شرکت در کلاسهای آموزشی مرکز بهداشت بطور منظم، اطلاعات در خصوص واکسیناسیون دوران بارداری، اطلاعات در خصوص نشانه‌های خطر دوران بارداری (فشار خون، لکه بینی، تب، ورم)، مراجعه به پزشک یا مرکز بهداشت در صورت بروز نشانه‌های خطر دوران بارداری و اقدام برای رفع علائم خطر. و بخش ب: ۱۲ گویه در مورد سواد سلامت است مانند: من می‌توانم اصطلاحات پایه پزشکی در دوران بارداری (مانند کم‌خونی، ورم، فشار خون) را بفهمم، یا من می‌توانم جزوات بهداشتی را بخوانم و در خصوص بهداشت فردی و بهداشت مواد غذایی در طول بارداری و پس از زایمان مهارتهایی را به دست آورم، که با مقیاس لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، مخالفم، کاملاً مخالفم) سنجیده شد.

ابتدا پاسخ گویه‌ها سواد سلامت نمره گذاری شده و برای هر گزینه نمره‌ای در نظر گرفته شده بود که حداقل آن ۱ و حداکثر ۴ باشد. بر این اساس جمع نمرات گویه‌ها مربوط به سواد سلامت از ۱۰۰ محاسبه شد. میانگین نمره ی ۵۹-۰ به عنوان سواد سلامت ناکافی، ۶۰-۷۵ به عنوان سواد سلامت مرزی و نمره ۷۶ و بالاتر به عنوان سواد سلامت کافی در نظر گرفته شد. داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS

جدول ۱: میانگین سواد سلامت زنان باردار نخست‌زا بر حسب متغیرهای دموگرافیک

متغیر**	تعداد(درصد)	میانگین(انحراف معیار)	آماره (سطح معنی داری)
شغل	۶۰ (۲۸)	۸۵/۰۶ (۱۰/۱۲)	$Z = -2/12$
شاغل	۱۵۴ (۷۲)	۸۱/۴۵ (۹/۷۷)	$P = 0/03$
خانه دار			
تحصیلات**			
دانشگاهی	۱۳۰ (۵۹/۴)	۸۴/۰۴ (۹/۶۰)	$Z = -2/32$
دیپلم و پایین تر از دیپلم	۸۸ (۴۰/۴)	۸۰/۰۷ (۱۰/۱۳)	$P = 0/02$
میزان درآمد*			
کمتر از ۵ میلیون	۵۶ (۲۶/۷)	۸۱/۱۳ (۹/۷۶)	$P = 0/53$
۵-۱۰ میلیون	۷۵ (۳۴/۴)	۸۲/۷۹ (۱۰/۳۵)	
۱۰-۱۵ میلیون	۶۰ (۲۷/۵)	۸۳/۸۶ (۱۰/۳۳)	
بالاتر از ۱۵ میلیون	۲۲ (۱۰/۱)	۸۰/۷۷ (۹/۱۳)	

*آزمون کروسکال والیس **آزمون یومن ویتنی

جدول ۲: میانگین سواد سلامت زنان باردار نخست‌زا بر حسب متغیرهای سوابق بارداری

متغیر	طبقات	تعداد(درصد)	میانگین(انحراف معیار)	آماره (سطح معنی داری)
سابقه سقط و مرده زایی	بلی	۱۳ (۶)	۸۶/۶۹ (۶/۷۲)	$Z = 1/90$
	خیر	۲۰۳ (۹۳/۱)	۸۲/۱۱ (۱۰/۱۲)	$P = 0/56$
زمان شروع مراقبت های بارداری*	پیش از بارداری	۹۶ (۴۴)	۸۲/۵۲ (۱۰/۳۵)	$P = 0/38$
	سه ماهه اول	۹۲ (۴۲/۲)	۸۱/۵۰ (۹/۹۳)	
	سه ماهه دوم	۲۰ (۹/۲۰)	۸۵/۱۹ (۹/۹۱)	
	سه ماهه سوم	۱۰ (۴/۶)	۸۵/۴۱ (۸/۴۴)	
مراجعه برای دریافت مراقبت ها در زمان تعیین شده*	بلی	۱۴۶ (۶۷)	۸۳/۶۲ (۹/۲۶)	$P = 0/14$
	گفته نشده	۱۴ (۶/۴)	۷۷/۵۲ (۱۶/۴۴)	
	خیر	۵۸ (۲۶/۶)	۸۰/۸۱ (۹/۲۹)	
شرکت در کلاس های آموزشی*	بلی	۳۲ (۱۴/۷)	۸۴/۴۴ (۱۰/۵۰)	$P = 0/58$
	برگزار نشده	۵۶ (۲۵/۷)	۸۰/۵۳ (۱۷/۷۹)	
	خیر	۱۲۸ (۵۸/۷)	۸۲/۹۰ (۸/۸۵)	
اطلاعات کافی در خصوص واکسیناسیون بارداری	بلی	۱۳۰ (۵۹/۶)	۸۴/۷۵ (۸/۸۲)	$Z = -3/24$
	خیر	۸۸ (۴۰/۴)	۷۹/۱۹ (۱۰/۶۶)	$P = 0/01$
اطلاعات در خصوص علائم خطر دوران بارداری	بلی	۱۵۶ (۷۱/۶)	۸۳/۸۳ (۹/۹۳)	$Z = -2/91$
	خیر	۶۲ (۲۸/۴)	۷۹/۰۳ (۹/۳۲)	$P = 0/04$
مراجعه به مراکز بهداشتی در صورت مواجهه با علائم خطر	بلی	۱۹۲ (۸۸/۱)	۸۳/۳۴ (۹/۳۴)	$Z = -2/48$
	خیر	۲۶ (۱۱/۹)	۷۶/۱۲ (۱۲/۱۹)	$P = 0/01$
اقدام برای رفع علائم خطر	بلی	۱۹۰ (۸۷/۲)	۸۳/۳۶ (۹/۴۰)	$Z = -2/79$
	خیر	۲۸ (۱۲/۸)	۷۶/۲۳ (۱۱/۷۱)	$P = 0/05$

*آزمون آماری کروسکال والیس

بحث و نتیجه گیری

می شود را درک کنند و از آن استفاده کنند. همچنین ارائه دهندگان خدمات باید از توانایی های مراجعان برای پردازش اطلاعات سلامت به منظور بهبود پیامدهای سلامت خود آگاهی

افراد برای تصمیم گیری مناسب در مورد سلامت باید این توانایی را داشته باشند تا اطلاعاتی که در مراکز بهداشتی درمانی به آنها ارائه

بودند. نتایج مطالعه ما از این حیث با برخی مطالعات هم راستا بود [۲۴، ۲۱، ۲۰، ۱۷] از جمله علل معنی دار شدن سطح تحصیلات در مطالعه می توان به این موضوع اشاره کرد که اکثریت مادران باردار در مطالعه ما با سطح تحصیلات سواد دانشگاهی بودند. از دیگر ویژگی های این مطالعه تکمیل پرسشنامه به صورت برخط بود که این مسئله خود بیانگر توانمندی بالاتر مادران با تحصیلات دانشگاهی در استفاده از وسایل الکترونیک و در نتیجه، استفاده از شبکه های اجتماعی و اینترنت در کسب اطلاعات مرتبط با پزشکی می باشد. برخی مطالعات نیز نشان دادند فعالیت بیماران در شبکه های اجتماعی درک بهتر پیام های بهداشتی و دستورالعمل های مراقبتی برای انجام رفتارهای سالم مراقبتی را به دنبال داشته است [۲۷]. هرچند سطح سواد عمومی الزاما با افزایش سواد سلامت بارداری همراه نیست چرا که در برخی مطالعات سواد سلامت ناکافی در زنانی با سطح تحصیلات عالی دیده شده است [۱۷]. بنابراین برای آماده سازی زنان در دوران بارداری و برخورد صحیح با رویدادهایی که در این دوران تجربه خواهند کرد انجام مداخلات مبتنی بر سواد سلامت صرفنظر از سطح تحصیلات آنها لازم و ضروری است.

شاغل بودن مادر باردار از دیگر عوامل موثر بر سواد سلامت مادران در مطالعه حاضر بود نتایج برخی مطالعات مشابه مطالعه حاضر شاغل بودن مادران در میزان سواد سلامت آنها تاثیر داشت [۲۵، ۲۴، ۲۱، ۲۰، ۱۵] مطالعه ای که در یزد به بررسی تاثیر سواد سلامت می پرداخت از این حیث هم راستا با مطالعه حاضر بود [۲۶]. این احتمال وجود دارد که افراد با شغل پایدار و به دنبال آن وضعیت اقتصادی و اجتماعی بهتر، میانگین سواد سلامت بالاتری دارند [۲۹، ۲۸]. به عبارت دیگر زنان شاغل ممکن است به دلیل شغل خود تحصیلات گسترده تری داشته باشند که این خود می تواند دانش آنان را در مورد سلامت، پیشگیری و مراقبت در اختیارشان قرار دهد. نتایج آنالیز تک متغیر در مطالعه حاضر نشان می دهد که با وجود اینکه بیشتر از ۸۰ درصد از افراد شرکت کننده مراقبت های دوران بارداری خود را در سه ماهه قبل از بارداری و سه ماهه اول بارداری شروع کرده بودند ولی رابطه معنی دار آماری بین زمان شروع مراقبت های بارداری و سواد سلامت مادران یافت نشد که از این جهت مطالعه انجام شده توسط خسروی و همکاران با مطالعه ما یکسان بود [۲۴، ۲۱] درحالی که در مطالعات دیگر شروع زود هنگام مراقبت های مادران باردار را از عوامل موثر بر سواد

داشته باشند و اطلاعات را به بیماران با سطوح مختلف سواد سلامت منتقل کنند. در واقع سواد سلامت یک زن باردار دانش، انگیزه و مهارت های کافی برای دسترسی، درک و بکارگیری اطلاعات بهداشتی برای تصمیم گیری درست در مورد سلامت را در اختیارش قرار می دهد و خطر پیامدهای نامطلوب را کاهش می دهد [۶]. این پژوهش به بررسی ارتباط سواد سلامت در زنان نخست زای با مراقبت های دوران بارداری پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می دهد که اکثریت مادران از سواد سلامت کافی برخوردار بودند و از این حیث مطالعه ما با برخی مطالعات دیگر همسو بود؛ در یک مطالعه مرور نظام مند که بر روی ۱۴ مطالعه دیگر انجام شده بود اکثریت مادران باردار از سطح سواد سلامت کافی برخوردار بودند [۱۷]. مطالعه ای دیگر که بر روی زنان باردار در معرض خطر زایمان زودرس در بوشهر انجام شده بود، ۶۱/۳ درصد زنان با سواد سلامت مطلوب بودند [۱۸]. همچنین در مطالعه طاهری و همکاران در تهران بیش از نیمی از زنان از سواد سلامت کافی برخوردار بودند [۱۹]. در تضاد با نتایج مطالعه حاضر، برخی مطالعات سواد سلامت زنان باردار را ناکافی برآورد کردند بر اساس مطالعه ای در زاهدان سطح سواد سلامت مادران را در حد متوسط برآورد کردند [۲۰]. سواد سلامت محدود در مطالعات دیگر نیز گزارش شده است [۲۱، ۱۶، ۲۰، ۲۱]. سواد سلامت محدود در ۷۹/۸ درصد از زنان کشور مصر و ۶۶/۱ درصد از زنان باردار ترکیه نیز گزارش شده است [۲۲، ۲۳]. یکی از علل اختلاف در نتایج مطالعات متعدد را شاید بتوان به ابزارهای سنجش متفاوت در مناطق مختلف دانست. تحصیلات، خصوصیات اقتصادی - اجتماعی و دموگرافیک شرکت کنندگان و میزان ارتباط کارکنان بهداشتی با مادر باردار از جمله عوامل موثر دیگر بر سواد سلامت هستند [۶]. با توجه به تاثیر میزان سواد سلامت بر سلامت کودک و خانواده لازم است در برنامه ریزی و سیاست گذاری کلان اقتصادی و اجتماعی و بهداشتی این مسئله مد نظر سیاست گذاران قرار گیرد [۱۴]. بر اساس نتایج آنالیز تک متغیره مطالعه حاضر سن از جمله عوامل موثر بر سواد سلامت مادران باردار بود به گونه ای که مادران باردار در سنین بالاتر، سواد سلامت بالاتری داشتند [۲۴، ۱۵]. درحالی که برخی مطالعات سن نقشی در سواد سلامت مادران نداشت [۲۶، ۲۵، ۲۱].

تحصیلات از جمله عوامل موثر دیگر در سواد سلامت مادران باردار مطالعه حاضر نشان داده شد به گونه ای که مادرانی که سطح تحصیلات دانشگاهی داشتند از سواد سلامت بالاتری برخوردار

از درک صحیح توصیه های بهداشتی می شود لذا، افزایش توانمند سازی مادران با استفاده از ابزارهای آموزشی مختلف، پیشنهاد می گردد.

تعارض منافع: نویسندگان این مقاله اعلام میدارند که هیچ گونه تعارض منافع مالی، شخصی یا حرفه ای که بتواند بر نتایج یا تفسیر این پژوهش تاثیرگذار باشد، وجود ندارد و ضمناً سهم نویسندگان در نگارش مقاله به شرح زیر است:

سهم نویسندگان

نوشین پیمان نویسنده مسئول و نظارت بر طرح اشرف دهقانی: طراحی پژوهش، طراحی و نظارت در جمع آوری داده ها

زهره گزیده کار: تحلیل داده ها و نگارش مقاله فاطمه برخی: جمع آوری داده ها

لیلا سویزی: جمع آوری داده ها

زکیه احمدی ازغندی: جمع آوری داده ها

تشکر و قدردانی

این مطالعه حاصل طرح پژوهشی مصوب در شورای پژوهشی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مشهد است. از همکاران مراکز خدمات جامع سلامت مشهد که با ما در اجرای این طرح تحقیقاتی همکاری کردند تشکر و قدردانی می گردد.

منابع

- Juvinya-Canal D, Suner-Soler R, Boixados Porquet A, Vernay M, Blanchard H, Bertran-Noguer C. Health literacy among health and social care university students. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17:2273
- Reading SR, Go AS, Fang MC, Singer DE, Liu ILA, Black MH, et al. Health literacy and awareness of atrial fibrillation. *Journal of the American Heart Association* 2017;6:e005128
- Miller TA. Health literacy and adherence to medical treatment in chronic and acute illness: a meta-analysis. *Patient Education and Counseling* 2016;99:1079-1086
- Montazeri A, Tavousi M, Rakhshani F, Azin SA, Jahangiri K, Ebadi M, et al. Health literacy for Iranian adults (HELIA): development and psychometric properties. *Payesh* 2014;13:589-599 [Persian]
- Headley AJ, Harrigan J. Using the pregnancy perception of risk questionnaire to assess health care literacy gaps in maternal perception of prenatal risk.

سلامت مادران می دانستند [۳۰]. همچنین در مطالعه مرادآبادی و همکاران و در مطالعه مدنی و همکاران بین نحوه مراقبتهای دوران بارداری و زمان شروع آن با سواد سلامت رابطه آماری پیدا کردند [۱۵]. همچنین در مطالعه حاضر، مادرانی که جهت انجام مراقبتهای دوران بارداری در زمان تعیین شده مراجعه می کردند و اطلاعاتشان در خصوص واکسیناسیون و علائم خطر دوران بارداری مطلوب بود و یا در صورت مواجهه با علائم خطر، به پزشک یا مراکز بهداشتی مراجعه می کردند، از سطح سواد بالاتری برخوردار بودند.

از جمله محدودیت های این مطالعه استفاده از پرسشنامه برخط بود بنابراین بیشتر مادران با سطح تحصیلات بالاتر (دانشگاهی) در این پرسشگری می توانستند شرکت کنند همچنین با توجه به ساعات کاری مراکز جامع سلامت، مادران باردار شاغل یا دانشجوی، شانس کمتری برای شرکت در این مطالعه داشتند. از دیگر محدودیت های مطالعه پیش رو انجام مطالعه تنها در شهر مشهد و مراکز دولتی بود؛ لذا پیشنهاد می گردد مطالعات دیگری در مناطق روستایی و بخش خصوصی نیز انجام گردد. سواد سلامت مادران اهمیت بسزایی در سلامت کل جامعه و خانواده دارد.

نتایج مطالعه حاضر نشان دادند که اکثریت مادران (۷۵/۲ درصد) سطح سواد سلامت کافی و ۲۴/۸ درصد مادران از سواد سلامت ناکافی و مرزی برخوردار بودند. از آنجا که سواد سلامت ناکافی مانع

- Journal of the National Medical Association 2009;101:1041-1045
- Meldgaard M, Gamborg M, Maindal HT. Health literacy levels among women in the prenatal period: a systematic review. *Sexual and Reproductive Healthcare* 2022;34:100796
 - Ghanbari S, Majlessi F, Ghaffari M, Mahmoodi Majdabadi M. Evaluation of health literacy among adults in Tehran. *Payesh* 2012;11:361-368 [Persian]
 - Safak Oztürk C, Kaya Odabas R, Sokmen Y, Taspinar A. The relationship between nausea-vomiting during pregnancy and attachment styles, marital adjustment, and ways of coping. *Journal of Sex and Marital Therapy* 2023;49:65-76
 - Tavousi M, Haeri Mehrizi A, Soltanian AR, Montazeri A. Functional health literacy and health information-seeking behavior among adults in Iran: a cross-sectional study. *Payesh* 2016;15:57-65 [Persian]
 - Nurhasanah R, Masrul M, Malini H, Tarawan VM. A structure equation model examining self-care

behavior toward pregnancy-related complication and their associated factors among women in Indonesia. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences* 2020;8:1047–1052

11. Rostamzadeh M, Ezadi Z, Hosseini M, Hussein AA. Maternal health literacy and pregnancy outcomes in Afghanistan. *Journal of Education and Health Promotion* 2022;11:421

12. Khosravi A, Davvasi S, Najafi Sharjabad F, Deyyedhosseini SH. The health literacy of pregnant women referring to health centers in Bushehr. *Health Information Management* 2022;19:28–34 [Persian]

13. Zaree F, Karimi F, Mohseni S, Madani S, Dadipoor S, Madani AH. Health literacy of pregnant women and some related factors in pregnant women referred to Minab health centers. *Journal of Preventive Medicine* 2017;4:40–46 [Persian]

14. Pirzadeh A, Nodooshan T, Nasirian M. Association between maternal health literacy level and prenatal care in Iran. *Journal of Health Literacy* 2019;4:60–67 [Persian]

15. Abadi ASM, Molaei TA, Ramezankhani A, Dadipoor S. The health literacy of pregnant women in Bandar Abbas, Iran. *Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research* 2017;15:121–131 [Persian]

16. Kharazi A, Peyman N, Esmaily H. Association between maternal health literacy level with pregnancy care and its outcomes. *Iranian Journal of Obstetrics, Gynecology and Infertility* 2016;19:40–50 [Persian]

17. Nawabi F, Krebs F, Vennedey V, Shukri A, Lorenz L, Stock S. Health literacy in pregnant women: a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2021;18:3847

18. Rezaei M, Mahmoodi M, Reisi M. Exploring the predictive role of demographic characteristics and health literacy in the self-care behaviors of pregnant women at risk of preterm labor in Bushehr, Iran. *Journal of Health Literacy* 2025;33:59–71 [Persian]

19. Taheri S, Tavousi M, Momenimovahed Z, Direkvand-Moghadam A, Rezaei N, Sharifi N, Taghizadeh Z. Determining health literacy level and its related factors among pregnant women referred to medical and health centers of Tehran in 2019: a cross-sectional study. *Journal of Health Literacy* 2021;5:45–53 [Persian]

20. Golshan M, Golshan M, Ansari H, Khosravi M, Seraji M. Health literacy, antenatal care adequacy indicator and delivery outcomes in pregnant women in Zahedan. *Journal of Education and Community Health* 2021;8:253–257 [Persian]

21. Essam N, Khafagy MA, Alemam DS. Health literacy of pregnant women attending antenatal care clinics in Mansoura district, Egypt. *Journal of the Egyptian Public Health Association* 2022;97:24

22. Guler DS, Sahin S, Ozdemir K, Unsal A, Uslu Yuvacı H. Health literacy and knowledge of antenatal care among pregnant women. *Health and Social Care in the Community* 2021;29:1815–1823

23. Batterham RW, Hawkins M, Collins PA, Buchbinder R, Osborne RH. Health literacy: applying current concepts to improve health services and reduce health inequalities. *Public Health* 2016;132:3–12

24. Sørensen K, Van den Broucke S, Fullam J, Doyle G, Pelikan J, Slonska Z, et al. Health literacy and public health: a systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health* 2012;12:80

25. Nutbeam D. Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International* 2000;15:259–267

26. Berkman ND, Sheridan SL, Donahue KE, Halpern DJ, Crotty K. Low health literacy and health outcomes: an updated systematic review. *Annals of Internal Medicine* 2011;155:97–107

27. Kickbusch I, Pelikan JM, Apfel F, Tsouros AD. Health literacy: the solid facts. *World Health Organization Regional Office for Europe* 2013 [Internet]. Available from: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/190655/e96854.pdf Accessed: 18 Sep 2025

28. Nutbeam D. The evolving concept of health literacy. *Social Science and Medicine* 2008;67:2072–2078

29. Rowlands G, Shaw A, Jaswal S, Smith S, Harpham T. Health literacy and the social determinants of health: a qualitative model from adult learners. *Health Promotion International* 2017;32:130–138

30. McCormack L, Thomas V, Lewis MA, Rudd R. Improving low health literacy and patient engagement: a social ecological approach. *Patient Education and Counseling* 2017;100:8–13